La revolució democràtica esgotada d'Àfrica

Manel Rebordosa / @llunymanu

No fa tants anys **a l'Àfrica es parlava de revolució democràtica. Fou durant la dècada dels 90, a partir de la caiguda del mur de Berlín, quan el model de règim polític basat en eleccions multipartidistes periòdiques, divisió de poders i llibertat de premsa es convertí en un requisit imprescindible per tal que un estat fos considerat presentable en l'escena internacional**. Molts països africans s'hi afegiren, donant lloc a la proliferació de noves "democràcies" una mica per tot el continent. Va ser el moment en què líders com **Ioweri Museveni** a Uganda, **Paul Kagame** a **Rwanda** o **Meles Zenawi** a **Etiòpia** arribaven al poder, conreant una imatge de polítics de nova generació compromesos amb els valors i formes democràtiques i amb la carta universal dels drets humans. D'altres països, com **Gabon**, **Camerun** o **Guinea Equatorial,** renunciaren durant aquells anys al règim de partit únic vigent fins llavors, tot obrint els respectius països al multipartidisme i a les eleccions lliures.

La **República Democràtica del Congo (RDC)** va ser un dels últims països del continent en sumar-se a la revolució democràtica. Els canvis van arribar amb un retard de més de 10 anys respecte a la majoria de països, i no va ser fins a 2006 quan unes eleccions presidencials, les primeres raonablement lliures des dels anys 60, van asseure les bases d'una certa "normalitat" institucional, donant credencials de presentació internacionals a **Joseph Kabila**, el flamant president electe.

Però al 2016 tocaven eleccions una altra vegada i, pel que sembla, aquestes hauran d'esperar. Fa dues setmanes la cort constitucional de la **RDC** va autoritzar que **Joseph Kabila** continuï al palau de la nació de Kinhasa, que alberga la presidència, més enllà del termini legal que fixa la constitució. En la pràctica això implica, com a mínim, que **Kabila** continuarà com a president de la **RDC** almenys dos anys més, els quals es sumen al mandat guanyat a les urnes. Els arguments esgrimits per les autoritats per justificar aquesta anomalia electoral són de caire tècnic: D'una banda la inexistència d'un cens electoral fiable no permet organitzar eleccions amb garanties i l'actualització del cens comportarà, com a mínim, un any. De l'altra la constitució no preveu la destitució del president en cas de que no es celebrin eleccions dins dels terminis legals, fins i tot quan el retard es l'equivalent a mig mandat o més. Tot i que la responsabilitat de que es donin les condicions adequades per a l'organització d'unes eleccions amb totes les garanties recau en el govern, en la pràctica la decisió del tribunal premia amb dos anys suplementaris la ineficàcia i la inacció d'unes autoritats que semblen tenir zero interès en organitzar una contesa electoral.

La democràcia "s'esgota" a molts països africans

Malauradament el que està passant a la **RDC** va més enllà d'un problema tècnic puntual i es poc probable que vegem aquest enorme país centrafricà retornar a una certa normalitat democràtica a curt termini. La postergació indefinida de les eleccions presidencials a la **RDC** pot ser llegida com un símptoma de la "desdemocratització" que afecta als països de la revolució democràtica dels 90. I es que **el "vernís democràtic" del qual es dotaren molts països durant aquells anys (eleccions, llibertat de premsa i multipartidisme) s'ha convertit en un adorn molest, car de mantenir i cada vegada menys necessari en el context internacional.**

¿A què es deu aquest canvi? Probablement dos factors han estat claus. D'una banda la pèrdua progressiva d'influència dels antics colonitzadors fa que la capacitat de pressió d'aquests últims per a imposar un model institucional similar al de les democràcies occidentals sigui cada vegada més reduïda. Això posa fi a varies dècades en que qualsevol ajut econòmic al desenvolupament anava

lligat a clàusules de “bona governança”. Aquestes clàusules, imposades per països com ara **França** o els **Estats Units** o per actors com la **Unió Europea**, foren un dels elements decisoris de la revolució democràtica dels 90. Per altra banda l’entrada amb força de nous referents polítics i econòmics com **Rússia**, la **Xina** o els països emergents fa que actualment no sigui imprescindible disposar d’un model institucional similar al de les democràcies occidentals per a moure’s per l’escena internacional. En aquest context no és estrany que algú com **Kabila**, excombatent format en les acadèmies militars xineses, senti tan poca inclinació a continuar portant a terme el “ritual democràtic” de les eleccions a la **RDC**. Al cap i a la fi el mateix **Kabila** ha reconegut públicament en repetides ocasions que el seu model de desenvolupament és la **Xina**, i no només en l’àmbit econòmic, sinó també en el polític. Àfrica té ara altres referents per a qui les eleccions periòdiques o la separació de poders signifiquen ben poc.

El pas donat a la **RDC** pot convertir aquest país en una icona del reflux del colonialisme polític a l’Àfrica, entès com la imposició d’un model institucional calcat al dels països europeus. El fet que un país deixi de celebrar eleccions perquè els seus dirigents no li veuen utilitat a continuar executant comeses electorals amb resultats precuinats cada cinc anys és un fenomen relativament inèdit, però en el fons no deixa de ser un cas extrem del que està succeint en molts altres països. Les “democràcies” sorgides durant els 90 veuen com els seus líders es perpetuen en el poder, com es salten els límits de mandats fixats en les seves respectives constitucions – com és el cas de **Rwanda**, **Congo-Brazzaville**, **Uganda**, **Gabon** o **Camerun**, entre d’altres – i com les seves constitucions es canvien o deroguen sense cap pudor en cas de ser necessari. **El “vernís democràtic” cada vegada suporta pitjor tal allau de presidents a perpetuïtat, partits quasi-únics i eleccions amb nul·la credibilitat. Les formes es mantenen, però ja no enganyen.**

Cal preguntar-se fins a quin punt la cosa seria diferent si la revolució democràtica hagués prestat una mica més d’atenció a la qualitat democràtica en comptes d’obsessionar-se per les formes. El cas de **Burkina Faso** n’és un bon exemple. En aquest país, alumne model de la revolució democràtica dels 90, la societat civil va sortir al carrer el 2015 per aturar un canvi constitucional que eliminava el límit de dos mandats presidencials consecutius. A continuació va forçar la sortida d’un president que intentava perpetuar-se en el poder i, per últim, va aturar un cop d’estat de la guàrdia presidencial. **Tot això davant d’una reacció més aviat tèbia de la comunitat internacional, que va reconèixer com a interlocutor vàlid als colpistes amb una pressa inusitada.** Només la perseverança de la societat civil i una rebel·lió dels quadres mitjans de l’exèrcit, molt polititzats, va poder desmuntar el cop. La comunitat internacional va haver de retractar-se com va poder.

El cas burkinès posa en evidència que **els règims de vernís democràtic li tenen molta més por més al carrer que a les urnes, les quals controlen sense problemes. En aquesta línia, la successió de referèndums per ratificar canvis constitucionals o per legitimar presidents viscuts durant l’últim any en diversos països del continent (més d’una desena) ha anat acompanyada d’una degradació pronunciada de les llibertats d’expressió i de manifestació, així com d’una retallada generalitzada de drets fonamentals**. I el que és pitjor, d’un desprestigi clamorós del propi concepte de “democràcia” entre una ciutadania que cada vegada més percep aquest terme com un sinònim de colonialisme i autoritarisme en comptes de llibertat i drets humans.

Manel Rebordosa és antropòleg i membre d’Enginyeria Sense Fronteres